

Наталія Миколаївна Сердюк,
викладач кафедри соціальної допомоги, загальної та медичної психології,
Одеський національний медичний університет,
аспірант кафедри педагогіки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто теоретичний аспект формування конкурентоздатності майбутніх психологів. Було визначено складові елементи сутності конкурентоздатності спеціаліста, які є базовими для формування спроможності майбутнього фахівця бути успішним на ринку праці.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоздатність, фахівець, особистість, майбутні психологи.

Постановка проблеми. Сьогодні висуває особливі вимоги до фахової підготовки майбутніх психологів. Це пов'язано насамперед із процесами, що відбуваються на міжнародній арені, а саме входженням України до європейської та світової спільноти, а також із подіями, які спостерігаються на теренах України. З одного боку, можемо констатувати, що суспільство все більше усвідомлює важливість кваліфікованої роботи психологів у різних сферах життєдіяльності, а з іншого – підвищуються вимоги до фахової підготовки спеціалістів-психологів.

Перед сучасними вищими навчальними закладами стоїть низка важливих завдань, реалізація яких сприяє якісній підготовці майбутніх психологів. Необхідно забезпечити майбутніх спеціалістів не лише фаховими знаннями, вміннями та навичками, а й сформувати в них уміння презентувати себе в професійному середовищі, творчо використовувати свій потенціал, діяти відповідно до нових вимог розвитку суспільства, тобто бути конкурентоздатними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «конкуренція» був запозичений з економіки, саме тому найбільш плідно проблема конкурентоздатності вивчалась в теоріях менеджменту зарубіжними (Н. І. Ansoff, А. Weissmann, М. Woodcock, М. Meskon, Т. Santalainen та ін.) та вітчизняними (В. Дятлов, Є. Попова, В. Травін, Р. Фатхутдинов, В. Шаповалов та ін.) дослідниками.

Конкурентоздатність в економіці визначають як здатність об'єкта або суб'єкта витримувати конкуренцію в порівнянні з аналогічними об'єктами або суб'єктами на цьому ринку [1].

У педагогічній науці ведуться пошуки різноманітних підходів, механізмів, аспектів вивчення конкурентоздатності у сфері освіти. Проте ці дослідження пов'язані, головним чином, з окремими напрямками підготовки фахівців. Вивченням формування професійної компетентності займалися М. Вачевський, Л. Дибкова, Л. Карпова, Г. Копил, В. Костенко, Ю. Пінчук, В. Петрук, Н. Уйсімбаєва та ін. Особливості соціокультурної компетентності в своїх дослід-

женнях висвітлили Н. Гез, О. Коломінова, З. Корнаєва, Т. Колодько, Ю. Пасов та ін. Вивчалась фахова компетентність (М. Михаськова та ін.), етична компетентність (Л. Хоружа та ін.).

Крім того, досліджувалася організація професійної підготовки (А. Андрощук, Л. Влодарська-Зола, О. Куліш, О. Лапузіна, О. Москалюк, Е. Нероба, О. Шупта, Л. Щербатюк та ін.); готовність до професійної діяльності (О. Бойко, О. Демченко, С. Доценко, Л. Гончаренко, В. Іванова, М. Карченкова, О. Макаренко, В. Пліско, Г. Савченко, Т. Шестакова та ін.); адаптація до професійної діяльності (Я. Абсалємова, С. Гура, Л. Зданевич, Т. Кухарчук, І. Облес, С. Хатунцева, В. Цибулько, Н. Шапошнікова та ін.).

Таким чином, проаналізувавши наукові дослідження, робимо висновок про те, що поняття професіоналізму педагогікою розроблено набагато детальніше, ніж поняття конкурентоздатності. Також необхідно зазначити, що у більшості досліджень не взято до уваги основну вимогу сучасності – задоволення потреб споживачів як головний критерій якості освітньої діяльності.

У зв'язку з цим, ще більш актуальною стає задача визначення сутності конкурентоздатності фахівця та складових елементів конкурентоздатності, які мають становити базу формування цієї якості у майбутнього фахівця – випускника вищого навчального закладу.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність формування конкурентоздатності майбутнього психолога.

Мета передбачає вирішення таких завдань: проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми формування конкурентоздатності майбутнього психолога; визначити та уточнити сутності понять «конкуренція», «конкурентоздатність», «конкурентоздатність особистості», «конкурентоздатність спеціаліста», «конкурентоздатність майбутнього психолога»; дослідити шляхи формування конкурентоздатності майбутнього психолога.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теоретико-методологічних основ дослідження конкурентоздат-

ності майбутніх психологів передбачає висвітлення базових понять, які є передумовою наукового обґрунтування суті цього феномену. Проаналізуємо послідовно сутність явищ «конкуренція», «конкурентоздатність», «конкурентоздатність особистості».

Цілком очевидно, що змістовою складовою конкурентоздатності виступає конкуренція. Вивчення літературних джерел засвідчує, що термін «конкуренція» виник від латинського «сопситеге» – зштовхування.

Конкуренція як необхідний компонент ринкових відносин нині пронизує всі сфери соціуму. В сучасній науковій літературі існує декілька підходів до ви-

вчення її сутності: загальнонауковий, філософський, економічний, педагогічний та психологічний. Аналіз літератури в рамках загальнонаукового підходу довів, що конкуренція розглядається як суперництво на різних рівнях, тобто між людьми, групами та організаціями, між старим і новим. Вона сприяє не лише досягненню певної мети, а й покращенню результатів.

С. Ожегов трактує конкуренцію як суперництво, боротьбу за досягнення більших переваг [7].

У таблиці 1 наведено цілу низку сучасних змістових характеристик поняття «конкуренція» [6].

Таблиця 1.

Визначення поняття «конкуренція»

Автор дефініції	Тлумачення
1. Г. Азоев, П. Зав'ялов, Л. Лозовський, А. Поршев, Б. Райзберг	Економічний процес взаємодії, взаємозв'язку і боротьби між підприємствами-учасниками ринку з метою забезпечення кращих можливостей реалізації своєї продукції, задоволення різних потреб споживачів
2. Г. Кіперман	Процес взаємодії, взаємозв'язку та боротьби виробників і постачальників під час реалізації продукції, економічне суперництво між окремими товаровиробниками чи постачальниками товарів (послуг) за найбільш вигідні умови реалізації
3. Р. Макконнел, С. Брю	Наявність на ринку великої кількості незалежних споживачів і продавців та можливість для споживачів і продавців вільно входити на ринок і вільно його залишати
4. А. Маршалл	Змагання однієї людини з іншою, особливо під час продажу чи покупки будь-чого
5. А. Михайлушкін, П. Шимко	Суперництво між товаровиробниками за кращі, економічні, більш вигідні умови виробництва та збуту товарів, отримання найвищого прибутку
6. А. Сміт	Категорія поведінки, коли індивідуальні продавці та покупці є суперниками ринку за більш високі умови продажу чи придбання будь-чого
7. І. Спірідонов, Н. Перцовський	Економічний процес взаємодії, взаємозв'язку та боротьби між підприємствами, що є учасниками ринку з метою забезпечення кращих можливостей реалізації власної продукції, задоволення різних потреб споживачів і отримання найбільшого прибутку
8. Ю. Осіпова, В. Пуляєва, В. Рязанова, Є. Золотова	Суперництво на ринку між виробниками товарів і послуг за частку ринку, отримання максимального прибутку чи досягнення іншої конкретної мети
9. Р. Фатхутдінов	1. Це процес управління суб'єктом власними конкурентними перевагами для досягнення перемоги чи іншої мети у боротьбі з конкурентами щодо задоволення об'єктивних чи суб'єктивних потреб в межах законодавства або в природних умовах. 2. Змагання господарюючих суб'єктів, коли їхні самостійні дії ефективно обмежують можливість кожного з них односторонньо впливати на загальні умови обігу товарів на відповідному ринку товарів.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, робимо висновок, що *конкуренція* – це суперництво між виробниками товарів і послуг за ринок збуту, завоювання певного сегмента ринку; це змагання за максимальне збільшення власних переваг у володінні обмеженими благами; вона виступає рушійною силою розвитку суб'єктів, що беруть участь у процесі, і супроводжується їхнім взаємним розвитком та зміною поведінки, діяльності, відносин, цілей.

Наступна дефініція для аналізу – поняття «конкурентоздатність». В економіці конкурентоздатність

товару – це відносна та узагальнена характеристика товару, що виражає його вигідні відмінності від товару-конкурента за ступенем задоволення потреб у відповідності до витрат на її задоволення.

Сутність конкурентоспроможності визначено як сукупність якісних і вартісних характеристик специфічного товару («робоча сила»), що забезпечує задоволення конкретних потреб роботодавців, у тому числі державних підприємств, у працівниках певної кваліфікації (професії) [3].

Комплекс конкурентоздатності товару складається з трьох груп елементів: технічних, економічних та соціально-організаційних. Якщо застосовувати ці елементи, говорячи про майбутніх спеціалістів, випускників вишу, то отримуємо наступні параметри:

– *технічні* – спеціальність і спеціалізація, об'єм засвоєної навчальної програми у годинах, дисциплінах, модулях, рівень підготовки, відповідність стандарту чи його невиконання; межі використання; наявність кваліфікаційних документів та ін. (ці параметри є найбільш жорсткими);

– *економічні* – затрати на підготовку спеціаліста з урахуванням усіх витрат;

– *соціально-організаційні* – врахування соціальної структури споживачів (у нашому випадку самих випускників і роботодавців); національних і регіональних особливостей в організації виробництва, тобто підготовки випускників, збуту – працевлаштування й реклами майбутніх фахівців.

Конкурентоздатність випускників-майбутніх фахівців багато в чому визначає й конкурентоздатність самих вищих навчальних закладів.

Отже, розглянувши поняття «конкуренція», «конкурентоздатність», вважаємо за необхідне проаналізувати поняття «конкурентоздатність особистості».

За своєю сутністю конкурентоздатність асоціюється з успішністю людини як у професійній, так і в особистісній сферах. Окреслене поняття співвідноситься в науковій літературі з такими категоріями, як професійна компетентність (М. Чошанов, М. Linard, F. Rore), соціальна компетентність (Г. Мухаметзянова, В. Масленнікова, П. Осипов, Т. Трегубова та ін.), особистісна компетентність (Є. Бондаревская, О. Гребенюк, Ю. Орлов та ін.).

Вивчення конкурентоздатності з точки зору характеристики особистості широко представлено в роботах зарубіжних авторів. Конкурентоздатність розглядається як комплекс певних особистісних якостей, установок, мотивацій. Розглянемо деякі з них.

Згідно з зарубіжними дослідниками, конкурентоздатність у якості важливої характеристики особистості розглядається як: самоактуалізація (А. Маслоу, Ф. Перл, К. Роджерс, Е. Шостром та ін.); стратегія виграшу (М. Джеймс, Д. Джонгвард і ін.); здатність до самоствердження й самонавчання (Е. Мелібруда, К. Роджерс); асертивність (самостверджуюча поведінка) (Р. Алберті, В. Каппоні, Т. Новак, М. Еммонс); життєва успішність (В. Біркенбіл); інтернальність як фактор відповідальної поведінки (Дж. Роттер); смислоттєва орієнтація, конгруентність (К. Роджерс, М. Перл, В. Франкл).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Саморазвитие творческой конкурентоспособной личности менеджера / В. И. Андреев. – Казань : Фирма «СКАМ», 1992. – 45 с.

Конкурентоздатність – важлива особистісна складова, що визначає пріоритети поведінкової активності й уявлення людей про успіх. Розуміючи під успіхом позитивний наслідок роботи, значні досягнення, удачу, талант, стає очевидним, що конкурентоспроможна особистість будуватиме власну поведінку, намагаючись перемогти у суперництві з іншими, досягнути поставленої мети, зайняти найбільш значиме місце у суспільстві [5; 8].

Узагальнюючи поняття «конкурентоздатність особистості», розглянемо основні напрямки дослідження змісту поняття «конкурентоздатність спеціаліста».

Існує декілька основних підходів до визначення сутності конкурентоздатності спеціаліста:

- «Структура конкурентоспроможності управлінського персоналу» (Л. Іванківська, Н. Сумлова);

- «Соціально-психологічна структура конкурентоздатного працівника» (Б. Паригін);

- «Теорія конкурентоздатності особистості» (В. Андрєєва);

- «Моделі конкурентоздатності працівника» (А. Шатохін);

- «Основні складові конкурентоспроможності молодих спеціалістів» (В. Пчюлкіна, В. Якимов).

Конкурентоздатний фахівець – це така особистість, яка здатна швидко й безболісно адаптуватися до постійних змін суспільних умов, науково-технічного прогресу й нових видів діяльності та форм спілкування за умови збереження позитивного внутрішнього психоенергетичного потенціалу й гармонії [4].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Конкурентоздатність – це можливість передбачати, займатися самоосвітою й використовувати всі можливості для розвитку; інтегральна властивість, що характеризується сукупністю особистісних якостей, що дозволяють фахівцеві бути більш успішним на ринку праці порівняно з іншими, що мають аналогічну підготовку.

Конкурентоздатність майбутнього психолога можна визначити як комплексну характеристику, що дозволяє випускнику займати високу рейтингову позицію на відповідному галузевому ринку праці за умови стійкого попиту на його послуги. Вона в цілому визначається відповідністю особистісних якостей і професійних знань, умінь та навичок майбутнього психолога до об'єктивних вимог професійної діяльності в певних соціальних та економічних умовах.

Формування конкурентоздатності майбутнього психолога в процесі фахової підготовки суттєво залежить від певних педагогічних умов, визначення яких потребує подальшого дослідження.

2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; под ред. Л. И. Евненко ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.

3. Богиня Д. П. Концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці / Д. П. Богиня // Україна: аспекти праці. – 1999. – № 6. – С. 38-45.

4. Варій М. Й. Загальна психологія : навчальний посібник / М. Й. Варій. – 2-ге вид., випр. і доп. К. : «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.

5. Злобіна О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / О. Г. Злобіна, В. О. Тихонович. – К. : Стило, 2001. – 238 с.

6. Кушнірук С. А. Конкурентоспроможність майбутніх вчителів як критерій їх професійної компе-

тентності (теоретичний аналіз проблеми) / С. А. Кушнірук. – Педагогічні науки : реалії та перспективи. – Вип. 27. – 2011, серія 5.

7. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведкова. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

8. Філь О. А. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до роботи в конкурентоздатній команді : автореф. дис. ... канд. психолог. наук : 19.00.10 / О. А. Філь ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ. – 2006. – 22 с.

REFERENCES

1. Andreyev, V. I. (1992). *Samorazvitie tvorcheskoy konkurentnosposobnoy lichnosti menedzhera [Self-development of a creative and competitive manager's personality]*. Kazan: Firm "SCAM" [in Russian].

2. Ansoff, I. (1989). *Strategicheskoe upravlenie [Strategic management]*. L. S. Evanko (Ed.). Moscow: Economics [in Russian].

3. Boginya, D. P. (1999). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia konkurentnospromoznoi robochoi syly na rynku pratsi [Conceptual approaches to the definition of competitiveness of the labour force at the labour market]. *Ukraina: aspekty pratsi – Ukraine: aspects of labour*, 6 [in Ukrainian].

4. Varii, M. (2007). *Zahalna psykholohiia [General psychology]*. 2nd ed., rev. Kyiv: "Tsentri uchbovoi literatury" [in Ukrainian].

5. Zlobina, O., Tikhonovich, V. (2001). *Suspilna kryza i zhytтеvi stratehii osobystosti [Social crisis and personal life strategies]*. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].

6. Kushniruk, S. A. (2011). Konkurentnospromozhnist maibutnix vchyteliv yak kryterii ikh profesiinoi kompetentnosti (teoretychnyi analiz problemy) [Competitiveness of future teachers as a criterion of their professional competence (theoretical review of the problem)]. *Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Educational sciences: realities and perspectives*, 27. Series 5 [in Ukrainian].

7. Ozhegov, S. S., Shvedova, N. Yu. (1999). *Tolkovyy slovar russkogo yazyka [Definition dictionary of the Russian language]*. Moscow: Shkola [in Russian].

8. Fil, O. A. (2006). Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti personal osvitykh orhanizatsii do roboty v konkurentnozdatnii komandi [The formation of the psychological readiness of educational institutions staff to work in a competitive team]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Наталья Николаевна Сердюк,

*преподаватель кафедры социальной помощи, общей и медицинской психологии,
Одесский национальный медицинский университет,
аспирант кафедры педагогики,*

*Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Проблема подготовки конкурентоспособных будущих специалистов-психологов в последние годы активно изучается учеными разных направлений. Актуальность научных работ по этой проблеме определяется социально-экономическими изменениями в Украине, что в свою очередь повлияло на стратегические задания высшей школы. Изучение показателей качества образовательного процесса в Украине позволяет констатировать, что все инновационные технологии образовательной сферы ориентированы на конкурентоспособность будущих специалистов. С другой стороны, развитие конкурентоспособного специалиста на протяжении пяти-шести лет получения двухступенчатого (бакалавр – магистр) профессионального образования является признаком его личностно-профессионального развития и успешной реализации жизненных планов. Именно поэтому актуальность формирования конкурентоспособного, ответственного, активного, самостоятельного, профессионально компетентного специалиста как целостной, жизнеутверждающей, творческой личности является главной задачей современного высшего образования, которое ориентировано на обеспечение самоактуализации личности и создание условий для ее самореализации. На сегодняшнем этапе невозможно переоценить важность подготовки специалистов-психологов на высоком профессиональном уровне. Именно на этапе подготовки будущих психологов к профессиональной деятельности необходимо уделить особое внимание формированию конкурентоспособности. Конкурентоспособность позволяет специалисту занять рейтинговое место на рынке труда, в полной

мере реалізувати свій професійний потенціал. Конкурентоспособність в економіці визначають як здатність об'єкта або суб'єкта витримувати конкуренцію в порівнянні з аналогічними об'єктами або суб'єктами на даному ринку. В педагогічній науці ведуться пошуки різноманітних підходів, механізмів, аспектів вивчення конкурентоспособності в сфері освіти. В межах даної статті були проаналізовані наукові дослідження по даному питанню, що дозволило зробити висновок про те, що поняття професіоналізму в педагогіці розроблено значно детальніше, ніж поняття конкурентоспособності. Необхідно також звернути увагу на те, що в більшості наукових досліджень не береться во увагу основне вимога сучасності – задоволення потреб споживачів. В зв'язі з цим ще більш актуальною стає задача визначення сутності конкурентоспособності спеціаліста і її складових елементів, які повинні складати базу формування вказаного якості у майбутнього спеціаліста-випускника вищого навчального закладу.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспособність, спеціаліст, особистість, майбутні психологи.

Natalia Serdiuk,
*teacher, Department of Social Care, General and Medical Psychology,
Odesa National Medical University,
postgraduate student, Department of Pedagogy,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky,
26, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine*

FORMATION OF COMPETITIVENESS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS: THEORETICAL ASPECT

The problem of forming competitiveness of future specialists-psychologists has in recent years been studied by scientists from different scientific fields. The relevance of scientific papers on the issue is determined by the socio-economic changes in Ukraine, which has, in its turn, influenced the strategic tasks of higher education. The study of quality parameters of educational process in Ukraine enables us to conclude that all of the innovative technologies of the educational sector are focused on the competitiveness of future specialists, as long as increasing the number of qualified competitive specialists is an important factor of socio-economic development of Ukraine. On the other hand, the development of competitive skills of specialists, who are obtaining two-stage (bachelor – master) education, is a sign of their personal and professional development and successful implementation of life plans. That is why, the importance of the formation a competitive, responsible, active, independent, professionally competent specialist as a holistic, life-affirming, creative personality is the main task of modern education, which is focused on providing self-actualization and creating conditions for their self-fulfilment. At this stage it is impossible to overestimate the importance of training psychologists at a high professional level. At this very stage of training future psychologists for professional activity it is necessary to pay special attention to the formation of competitiveness. Competitiveness allows specialists to take the ranking place at the labour market, to realize their professional potential in full. The purpose of this article is to identify the pedagogical essence of competitiveness of future psychologists by clarifying its concepts and categories: “competition”, “competitiveness”, “personal competitiveness”, “competitiveness of a specialist”, “future psychologists’ competitiveness”. Competitiveness in economics is defined as the ability of an object or a person to compete in comparison with analogical objects or people in this sphere. In pedagogical science diverse approaches, mechanisms, aspects of the study of competitiveness are being searched in the field of education. In this regard, the problem of determining the nature of specialist’s competitiveness and its elements that will form the basis of the pedagogical process of the formation of the qualities of a future specialist becomes more urgent.

Keywords: competition, competitiveness, specialist, personality, future psychologists.

Подано до редакції 13.07.2015

Рецензент: д. пед. н., проф. І. В. Бужина